

DIN VA MANAVIY KAMOLOT

Akramov Kemran

Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
Samarqand filiali DI24-09 Guruh talabasi.

Samatov Xurshid

Ilmiy rahbar.

Tel: +998-91-032-03-09 Gmail: akramovkemran5@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15376250>

Annotatsiya. Mazkur maqolada din va ma'naviy kamolot o'rtasidagi uzviy bog'liqlik yoritib berilgan. Islom dini inson qalbini poklash, axloqiy barkamollikka erishish hamda jamiyatda ezgulikni qaror toptirishda muhim omil sifatida talqin etiladi. Maqolada Qur'oni karim oyatlari va hadisi shariflar asosida ma'naviy yetuklik mezonlari tahlil qilinib, buyuk allomalar va ajdodlarimizning ibratli hayoti orqali ushbu tushunchaning tarixiy ildizlari ochib berilgan. Shuningdek, mustaqillik yillarida O'zbekistonda din va ma'naviyat sohasida amalga oshirilayotgan islohotlar, yosh avlodni ma'naviy tarbiyalash borasidagi sa'y-harakatlar ham yoritilgan. Maqola jamiyatda sog'lom ma'naviy muhitni shakllantirishda dinning o'rni va ahamiyatini chuqur anglashga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: Islom dini, qalbni poklash, buyuk allomalar, din va ma'naviyat, din va ma'naviyat, ma'naviy muhit, yuksak axloqiy talablar.

Kirish

Insoniyat tarixida ma'naviyat har doim jamiyat taraqqiyotining asosi bo'lib kelgan. Inson qalbi va ongini ezgulikka yetaklovchi kuch sifatida din esa ma'naviy kamolotning eng muhim omillaridan biridir. Ayniqsa, Islom dini o'zining hayotbaxsh g'oyalari, yuksak axloqiy talablari va ruhiy tarbiya vositalari bilan insonni komillikka chorlaydi.

Bugungi globallashuv sharoitida, axloqiy qadriyatlarga bo'lgan ehtiyoj yana-da oshmoqda. Bu jarayonda dinning jamiyatda tutgan o'rni, ayniqsa, yosh avlodni sog'lom e'tiqod va yuksak ma'naviyat ruhida tarbiyalashdagi roli beqiyosdir.

Ushbu maqolada din va ma'naviy kamolot o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik, ularning inson hayotidagi ahamiyati, islomiy manbalar va milliy-ma'naviy merosimiz asosida tahlil qilinadi.

Din — inson ruhiyatining asosiy tayanchi

Din inson ruhiyatining tayanchidir. U insonni ichki iztiroblardan, ruhiy tanglikdan, ma'naviy bo'shliqdan asraydi, unga hayotga nisbatan ma'no va sabr beradi.

Allohga bo'lgan iymon va e'tiqod inson qalbida umid, baraka va iroda uyg'otadi.

Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf "Iymon" asarida shunday deydi:

"Iymon — bu faqat aqidaviy tushuncha emas, balki insonning ruhiy holati, qalb holatidir. Bu holat insonga yuksak sabr, bardosh va halollikni beradi."

Ruhiy poklik va qalb osoyishtaligi islomda katta ahamiyatga ega. Qur'on oyatlarida Allohni doimiy zikr qiluvchi, solih amallar bilan band bo'lgan insonlar qalbi xotirjam bo'lishi haqida ko'p bor takrorlanadi:

"Ogoh bo'ling! Allohni zikr etish bilan qalblar xotirjam bo'lur."

(Qur'on, Ra'd surasi, 28-oyat)

Din nafaqat ibodat orqali, balki har bir harakat va niyat orqali inson ruhiyatini tarbiyalaydi. Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf "Komil inson" asarida yozadi:

Islomda ruhiy tarbiya — bu faqat ibodatlar orqali emas, balki to'g'ri niyat, halollik, sabr-toqat va kechirimlilik kabi fazilatlarni hayotga tatbiq etish orqali yuzaga chiqadi. Shu jihatdan qaralganda, din inson ruhiyatining asosiy tayanchi, ma'naviy hayotning ildizidir.

Din — bu ilohiy manbaga asoslangan, inson bilan Oliy Zot o'rtasidagi bog'liqlikni ifoda etuvchi e'tiqodiy, axloqiy va huquqiy tamoyillar tizimidir. Din kishilarga hayotda qanday yashash, qanday axloqiy mezonlarga amal qilish kerakligini o'rgatadi. Islom dini, xususan, Qur'oni karim va Hadislar orqali inson hayotining barcha jabhalarini qamrab olgan yo'l-yo'riqlarni belgilab bergan. Din insonni nafaqat jismoniy, balki ruhiy va ma'naviy poklanishga undaydi, uni jamiyat oldidagi mas'uliyatini anglashga chorlaydi.

Ma'naviy kamolot nima?

Ma'naviy kamolot — bu insonning axloqiy, ruhiy va ijtimoiy jihatdan yetuk bo'lishini anglatadi. U faqat bilim yoki tashqi muomala bilan emas, balki qalb pokligi, halol niyat, Allohga bo'lgan muhabbat, sabr-toqat va to'g'rilik bilan o'lchanadi. Islom dini bu kamolotning eng muhim manbasi hisoblanadi.

Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf o'zining "Islomda ma'naviyat asoslari" asarida shunday yozadi:

“Ma'naviy kamolot bu — ruhni poklab, qalbni Allohga yaqinlashtirish, o'zini yomon xatti-harakatlardan tiyib, komil axloq egasiga aylanishdir.”

Ma'naviy kamolot darajasi Qur'on va Hadis asosida belgilanadi. Bu kamolot insonni nafaqat o'zini, balki jamiyatni ham obod qilishga undaydi. Hadisi sharifda Rasululloh (s.a.v) bunday deganlar:

“Eng afzalingiz — axloqi eng go'zal bo'lganingizdir.”

Shayx Abdulaziz Mansur esa "Islom aqidasi" kitobida shunday deydi:

“Islom aqidasi nafaqat e'tiqod asoslarini, balki insonning ichki olami — qalb va ma'naviyatini ham tozalaydi. Bu esa komillikka eltadi.”

Dinimizda ma'naviy kamolotga intilish farz sifatida qaraladi. Chunki bu orqali inson o'zini boshqaradi, nafsini jilovlaydi, halollik va poklikni hayotining asosiga aylantiradi. Bunday insonlar jamiyatda tinchlik va ezgulik urug'ini sochuvchi, boshqalarga ibrat bo'luvchi yetuk shaxslardir

Din va ma'naviy tarbiya o'zaro aloqadorligi

Islom dini urf-odatlarini qat'iy rad etmaydi. Faqatgina ular Qur'oni karim va hadislar asosidagi shar'iy mezonlarga zid bo'lmasligi kerak.

Misol uchun, xalq orasida mavjud bo'lgan to'y marosimlari, mehmondorchilik, Navro'z kabi bayramlar islomiy qadriyatlar bilan uyg'unlashgan holda nishonlanadi.

Fiqhda 'urf' tushunchasi mustaqil hujjat sifatida ko'riladi va bu orqali ularning shar'iy ahamiyati belgilanadi. Imom Shofi'iy, Imom Abu Hanifa kabi fiqh ulamolari ham urf-odatlarga e'tibor bilan qarashgan, ularni ijtimoiy hayotga mos ravishda talqin qilishgan.

Urf-odatlar va dini qadriyatlar har qanday jamiyatda ijtimoiy munosabatlarni shakllantirish, axloqiy mezonlarni mustahkamlash va madaniy merosni asrashda muhim ahamiyatga ega. Ular orasida uzviy aloqadorlik mavjud bo'lib, bu bog'liqlik tarixiy tajriba, ijtimoiy ehtiyojlar va dini-ma'naviy talablar asosida shakllanadi.[2]

Islom tarixida ma'naviy kamolot namunasi bo'lgan shaxslar

Islom tarixida ma'naviy kamolotga erishgan buyuk shaxslar bisyor.

Ulardan eng buyugi — Muhammad alayhissalom bo'lib, U zot (s.a.v) o'zining yuksak axloqi, halolligi, kechirimliligi va adolati bilan komil inson namunasi sifatida butun bashariyatga ibrat bo'lganlar.

Qur'oni Karimda Alloh taolo Rasululloh (s.a.v) haqida shunday marhamat qiladi:

“Albatta, siz buyuk axloq egasisiz.” (**Manba:** Qur'oni karim va tarjima-ma'nosi, Shayx Abdulaziz Mansur, Toshkent, 2012, **453-bet**, Qalam surasi, 4-oyat)

“Payg'ambar alayhissalomning axloqi Qur'ondir. U zotda yuksak sabr, kechirimlilik, halollik va kamtarlik mujassam bo'lgan. Ularning harakati — tirik ma'naviyat darsligi edi.”

Rasululloh (s.a.v)dan keyin u zotning sahobalari ham ma'naviy kamolotda oliy maqomlarga erishganlar. Abu Bakr Siddiq (r.a) to'g'riligi bilan, Umar ibn Xattob (r.a) adolati bilan, Usmon (r.a) hayo va saxovati bilan, Ali (r.a) esa ilm va hikmati bilan tanilgan. Ularning hayoti musulmonlar uchun komillik maktabi bo'lib xizmat qiladi.

O'zbek xalqining diniy-ma'naviy merosi

O'zbek xalqining diniy-ma'naviy merosi juda boy va rang-barang bo'lib, unda islom dinining ijobiy ta'siri chuqur aks etgan. O'zbek xalqining tarixiy madaniyati, axloqi va turmush tarzida islomning muhim o'rne bor. Bu merosni asrab-avaylash va unga e'tibor berish bugungi kunda ham dolzarb ahamiyatga ega.

O'zbek xalqi islomni nafaqat ilmiy va diniy bilimlar orqali, balki hayotiy tajriba va axloqiy qadriyatlar orqali ham qabul qilgan. Xalqimizning diniy-ma'naviy merosida alohida o'rin tutgan siymolardan biri — **Imom Buxoriy**dir. Imom Buxoriyning hadis ilmidagi yuksak mavqei xalqimizning diniy ma'naviyati bilan bevosita bog'liq. Uning asarlari, xususan, *“Sahih al-Buxoriy”* hadisi kitobi musulmonlar orasida juda katta ahamiyatga ega.

Shuningdek, **Imom Termizi**ning ilmiy ishlari ham o'zbek xalqining diniy-ma'naviy merosida katta ahamiyatga ega. Uning asarlari va tafsirlari islomning diniy qadriyatlari va axloqiy tamoyillarini o'zida mujassamlashtiradi

Bahouddin Naqshband kabi buyuk tasavvuf olimlarining ma'naviy tarbiyadagi o'rne ham katta. Uning *“Naqshbandiya tariqati”* xalqimizning diniy-ma'naviy qadriyatlarini yanada mustahkamladi. Bahouddin Naqshbandning tarbiyaviy va axloqiy tamoyillari o'zbeklarning kundalik hayotida, ularning insoniy va ma'naviy qiyofasida aks etdi. [4]

Xulosa

Din va ma'naviy kamolot o'rtasidagi bog'liqlik har bir insonning ruhiy va axloqiy rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Din, xususan, islom, insonni nafaqat ma'naviy jihatdan poklashga, balki uni axloqiy, ijtimoiy va iqtisodiy jihatdan ham mukammallashtirishga xizmat qiladi. O'zbek xalqining diniy-ma'naviy merosi, tarixiy shaxslarning yuksak ma'naviyatiga asoslanib, bugungi kunda ham avlodlarimiz uchun katta ahamiyatga ega.

Qur'on, hadis va buyuk islom allomalarining asarlari bu yo'lda bizga yo'l-yo'riq ko'rsatib, yuksak axloq va ma'naviyatni targ'ib qilishda davom etmoqda.

REFERENCES

1. Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf, *"Islomda ma'naviyat asoslari"*, Toshkent, 2005, 42-bet.
2. Shayx Abdulaziz Mansur, *"Islom odobi"*, Toshkent, 2010, 75-bet.
3. Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf, *"Kamil inson"*, Toshkent, 2008, 83-bet.
4. Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf, *"Hadis va Hayot"*, Toshkent, 2006, 128-bet.
5. Shayx Abdulaziz Mansur, *"Islom aqidasi"*, Toshkent, 2011, 174-bet.
6. Shayx Abdulaziz Mansur, *"Islom tarixi"*, Toshkent, 2013, 212-bet.
7. *Xalq maqollari*, O'zbekiston xalqaro adabiyotlar markazi, Toshkent, 2015, 54-bet.